

ვალერიან მებრეველი
გიორგი ღავითაშვილი

პოლიტიკურ და სამართლებრივ მოქმედებათა ისტორია

(ლექციების კურსი)

გამომცემლობა „მერიდიანი“

თბილისი

1999

§6. პლატონის პოლიტიკური და სამართლებრივი შეხედულებანი

იმავე პერიოდში ძველ საბერძნეთში დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა პლატონი (427-347). პლატონი წარმოშობით მდიდარი და ცნობილი ოჯახის შვილი იყო. იგი დედის მხრიდან სოლონის გვარის შთამომავალი იყო. 20 წლის ასაკში პლატონი დაუახლოვდა სოკრატეს, რომელმაც დიდი გავლენა იქონია მასზე. ახალგაზრდობაში პლატონმა ბევრი იმოგზაურა, ბოლოს დაბრუნდა ათენში, სადაც დააარსა სკოლა - აკადემია, რომელმაც პლატონის სიკვდილის შემდეგ 900 წელი იარსება და რომელიც ძველი სამყაროს იდეალისტური ფილოსოფიის აღიარებული ცენტრი იყო.

პლატონის მოძღვრება ჩამოყალიბდა იმ პერიოდში, როდესაც ათენი პელოპონესის ომში დამარცხდა. ათენის დამარცხების შემდეგ საბერძნეთში შეუპოვარი ბრძოლა წარმოებდა დემოკრატიის მომხრეებსა და მის მოწინააღმდეგეებს შორის. ამ ბრძოლაში პლატონი არისტოკრატიულ წრეებს მიემხრო.

თავისი ფილოსოფიური და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეხედულებანი პლატონმა ჩამოაყალიბა დიალოგების სახით, რომლებშიც ერთ-ერთ მოსაუბრედ გამოყვანილია სოკრატე.

პლატონის ფილოსოფია ობიექტური იდეალიზმის ფილოსოფიაა. პლატონმა შრომაში „სახელმწიფო“ ჩამოაყალიბა იდეალური საზოგადოებისა და სახელმწიფოს პროექტი, სადაც აკრიტიკებს ათენის დემოკრატიას და სპარტის არისტოკრატიული წყობილების სასარგებლოდ იხრება პლატონის აზრით, სახელმწიფოს უნდა მართავდნენ ფილოსოფოსები, რომელნიც არიან მცოდნენი და შეუძლიათ წამოაყენონ იდეები. მისი აზრით, ფილოსოფოსები ადამიანთა ის კატეგორიაა, რომელთა მოვალეობას სახელმწიფოს მართვა შეადგენს.

იგი აღნიშნავს, რომ როდესაც ფილოსოფოსები განახორციელებენ ხელისუფლებას, მაშინ ისინი იხელმძღვანელებენ თავისი შეხედულებებით და არა კანონებით, რადგანაც ისინი უშუალოდ ჭვრეტენ იდეათა სამყაროს და ამის მიხედვით უხელმძღვანელებენ სახელმწიფოს.

პლატონის იდეალურ სახელმწიფოში თავისუფალი მოსახლეობა და-

ყოფილია სამ წოდებად: 1) ფილოსოფოსები ანუ სახელმწიფოს გამგებლები; 2) მეომრები ანუ სახელმწიფოს დამცველები; 3) ხელოსნები და მიწათმოქმედნი, რომელნიც ქმნიან მატერიალურ დოვლათს.

საზოგადოების წოდებებად დაყოფის გასამართლებლად პლატონს სხვადასხვა არგუმენტაცია მოჰყავს. ერთ-ერთ არგუმენტად იგი ასახელებს თითქოს ადამიანთა წოდებებად დაყოფა ანუ უთანასწორობა თანდაყოლილი, ობიექტური მოვლენა იყოს.

პლატონი ცალ-ცალკე ახასიათებს წოდებებს და მიუთითებს, რომ მეომრები და ფილოსოფოსები განსაკუთრებული რანგის ადამიანებია, რომლებიც განთავისუფლებულნი არიან ყოველგვარი სხვა საქმიანობისაგან, გარდა შესაბამისად სახელმწიფოს მართვისა და სამხედრო საქმისა. რაც შეეხება მესამე წოდებას, პლატონის აზრით, მათ დიდი პრივილეგიები არ ენიჭებათ, თუმცა მიეკუთვნებიან ფილოსოფოსებისა და მეომრების წოდებათა მსგავსად იდეალური სახელმწიფოს მოქალაქეთა რიცხვს.

პლატონის მტკიცებით, ფილოსოფოსებსა და მეომრებს თანაზიარი, კოლექტიური საკუთრება უნდა ჰქონდეთ. მეომრები ყველაფერს უნდა დაბულობდნენ საზოგადოებისაგან. ამ უკანასკნელთ არ უნდა გააჩნდეთ საკუთარი ოჯახი, უნდა ცხოვრობდნენ ერთად და ჰყავდეთ საერთო ცოლები. ქალები იდეალურ სახელმწიფოში გათანაბრებულნი არიან მამაკაცებთან, პირველი ორი წოდებისათვის ოჯახი, ჩვეულებრივი გაგებით, არ არსებობს.

პლატონის იდეალურ სახელმწიფოში დიდი ყურადღება ექცევა მოქალაქეთა სახელმწიფოებრივ აღზრდას. ამ სახელმწიფოში ბავშვები უნდა იზრდებოდნენ სახელმწიფოს მიერ გარკვეული პროგრამის მიხედვით და ამ საქმეს უნდა ხელმძღვანელობდნენ სპეციალური თანამდებობის პირები. პლატონის აზრით, გოგონებმა და ვაჟებმა უნდა მიიღონ ერთნაირი აღზრდა. როდესაც ვეცნობით პლატონის იდეალური სახელმწიფოს პროექტს, ძნელი არ არის შევნიშნოთ ის, რომ პლატონი აიდეალებს სპარტას არისტოკრატიულ რესპუბლიკას.

იდეალურ სახელმწიფოსთან დაკავშირებით პლატონი ეხება სახელმწიფოს ფორმის საკითხსაც. მისთვის იდეალური სახელმწიფო ფორმაა არისტოკრატია, რომელშიც ბატონობენ საუკეთესოები, ბრძენი ადამიანები, ფილოსოფოსები. არისტოკრატის შემდეგ პლატონი ასახელებს ტი-

მოკრატიას, რომელშიც ბატონობენ უძლიერესნი და უმამაცესნი. ტიმოკრატის შემდეგ პლატონი ასახელებს ოლიგარქიას, რომელშიც ხელისუფლებას ახორციელებენ მდიდრები. ამის შემდეგ, პლატონის აზრით, მოდის სახელმწიფოს ის ფორმა, სადაც ხალხი გამგებლობს (დემოსი) - დემოკრატია. ყველაზე უარეს სახელმწიფო ფორმად პლატონს მიაჩნია ტირანია.

პლატონი ცდილობს ჩამოაყალიბოს მოსაზრება ერთი ფორმის სახელმწიფოს მეორით შეცვლის მიზნის შესახებ. მისი აზრით, ამის მიზნია სახელმწიფოში იდეოლოგიური უთანხმოებანი, როგორცაა მმართველთა და ქვეშევრდომთა ზნეობის დაცემა, ასევე ის გარემოება, რომ მმართველები ხდებიან მეტად ხარბნი, ხელისუფლების მოყვარულნი და სხვ.

ზემოთ ჩვენ ჩამოვაყალიბეთ პლატონის იდეალური სახელმწიფოს ერთი პროექტი. უფრო მოგვიანებით დაწერილ შრომაში „კანონები“ პლატონი გვთავაზობს იდეალური სახელმწიფოს მეორე პროექტს. აღნიშნულ პროექტში ბევრი რამაა განმეორებული პირველი პროექტიდან. აქაც პლატონი კვლავ მომხრეა მამაკაცისა და ქალის უფლებრივი თანასწორობისა, ახალგაზრდობის სახელმწიფოებრივი აღზრდისა; ამ პროექტშიც პლატონი მოითხოვს, რომ საზოგადოებასა და სახელმწიფოს უნდა განაგებდეს არა უბრალო ხალხი, არამედ - არისტოკრატია.

მეორე პროექტშიაც განმტკიცებულია საზოგადოებრივი უთანასწორობის იდეა და ისიც არისტოკრატიული წყობილების დაცვის პრინციპიდან გამოდის.

ამასთან ერთად, აღნიშნულ პროექტებში განსხვავებებსაც ვპოულობთ:

1. მეორე პროექტში მთლიანად უარყოფილია კოლექტიური საკუთრების იდეა და პლატონი ქადაგებს კერძო საკუთრების უფლებას, თუმცა მეტად დიდი შეზღუდვებით. პლატონის აზრით, მიწა ეკუთვნის სახელმწიფოს. იგი იყოფა მოსახლეობის რაოდენობის კვალობაზე ნაკვეთებად. თითოეული ნაკვეთი მემკვიდრეობით გადაეცემა. სახელმწიფოში მოსახლეობის უკიდურესი ზრდის აღსაკვეთად პლატონი გვთავაზობს პოპულაციის შეზღუდვას, რეგლამენტაციას;

2. საცხოვრებელი შენობები სახელმწიფო საკუთრებაში შედის, რომელიც ნაწილდება მოსახლეობაში;

3. მთელი მოსახლეობა ქონებრივი მდგომარეობის მიხედვით ოთხ თანრიგად იყოფა. ადამიანთა პოლიტიკური უფლებების მინიჭება ხდება არა მარტო პირადი მონაცემების მიხედვით, არამედ ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებითაც. სიმდიდრესა და სიღარიბეს შორის მკვეთრი კონტრასტის აღმოფხვრის მიზნით პლატონი წინადადებას იძლევა დაწესდეს ქონების შეძენის გარკვეული ზღვარი, რომლის გადაცემის შემდეგ ქონება სახელმწიფო საკუთრებაში გადავა; გადაცემის შემდეგ

4. ის პირნი, ვინც ფიზიკურ შრომას ეწევიან, თავისუფალ მოქალაქეთა რიცხვიდან ამოირიცხებიან. ხელოსნებს აქვთ თავისუფლება, მაგრამ არა აქვთ მოქალაქეობის უფლება. მიწათმოქმედებას ახორციელებენ მონები;

5. მოქალაქეები ცხოვრობენ მონათა და ხელოსანთა ხარჯზე. სახელმწიფო ვაჭრობა მეტად იზღუდება. მოქალაქეებს იგი ეკრძალებათ. ვაჭრობა მეტეკების (სხვა ბერძნული სახელმწიფოების მოქალაქეების) და უცხოელების საქმეა;

6. სახელმწიფოებრივ წყობილებად კვლავ არისტოკრატიული რესპუბლიკაა დასახელებული, თუმცა სახელმწიფოში მოქმედებს სახალხო კრება, რომელშიც მონაწილეობს ყველა მოქალაქე. პირველი ორი თანრიგის მოქალაქეებისათვის ჯარიმის რიდით აუცილებელია კრებაზე დასწრება, დანარჩენთათვის კი - არა. გათვალისწინებულია არჩევითი ორგანო. 360 კაცისაგან შემდგარი საბჭო;

7. ახალი პროექტის მიხედვით სახელმწიფოს სათავეში უნდა იყვნენ არა ფილოსოფოსები, არამედ უხუცესები, ობიექტურად მოაზროვნე ადამიანები. უხუცესთა მიერ საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა საკითხი წყდება არა უშუალოდ, პირადი შეხედულების მიხედვით, არამედ კანონებზე დაყრდნობით. კანონები კი ზუსტად უნდა იყოს ჩამოყალიბებული და ასახავდნენ საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა მხარეს. კანონმდებლობა უნდა იცავდეს არსებულ წესწყობილებას. არსებული წესწყობილების მცირე შეცვლის შეტანის ცდაც კი სიკვდილით უნდა ისჯებოდეს.

სახელმწიფოს უმაღლეს თანამდებობის პირთა კოლეგიას შეადგენს 37 მმართველი - ე.წ. კანონთა მცველები;

8. საზოგადოებრივი წყობის მტკიცედ დაცვას პლატონი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს რელიგიის შესახებ პროექტში. აქ პლატონი მიუთითებს, რომ ურწმუნობას მივყავართ არეულობამდე. სახელმწიფოში, მისი აზ-

რით, უნდა დაწესდეს სასჯელი მათთვის, ვინც არღვევს რელიგიის წესებს. პლატონი მომხრეა ძველი ბერძნული წეს-ჩვეულებისა, რომლის მიხედვით რელიგია სახელმწიფო საქმედ ითვლებოდა და სახელმწიფო ავალდებულებდა ყველას დაეცვა რელიგიური იდეოლოგია და რელიგიური კულტი. ასეთია პლატონის მეორე პროექტი.

§7. არისტოტელეს პოლიტიკური და სამართლებრივი მოძღვრებანი

არისტოტელე (384-322) ძველი საბერძნეთის მონათმფლობელური დემოკრატიის მომხრე და დამცველია. იგი იყო წარსულის უდიდესი მოაზროვნე, რომელმაც კვალი დააჩნია ცოდნის განვითარების მეტად მრავალ დარგს. არისტოტელე დაიბადა ექიმის ოჯახში. ახალგაზრდობაში იგი ათენში პლატონის მიერ დაარსებულ აკადემიაში სწავლობდა. გარკვეული წლების განმავლობაში იგი მაკედონიაში ცხოვრობდა და ალექსანდრე მაკედონელის აღმზრდელი იყო. მაკედონიიდან დაბრუნების შემდეგ მან დააარსა სკოლა, რომელშიც ასწავლიდა თითქმის 12 წლის განმავლობაში. არისტოტელე დაუპირისპირდა თავის მასწავლებელს პლატონს, უარყო რა მისი მოძღვრება იდეათა სამყაროს შესახებ. მაგრამ იგი არ გამხდარა თანამიმდევარი მატერიალისტი. იგი მერყეობდა მატერიალიზმსა და იდეალიზმს შორის.

არისტოტელე, როდესაც ეხება საზოგადოებრივი წყობის საკითხს, ასაბუთებს და ამართლებს მონობას. არისტოტელე აკრიტიკებს ზოგიერთ სოფისტს, რომლებიც ადამიანთა ბუნებით თანასწორობას ქადაგებდნენ და მიუთითებს მონობის სამართლიანობაზე. არისტოტელე ასაბუთებდა, რომ ზოგიერთი ადამიანი მოწოდებულია მონა იყვეს. ასეთებად იგი ბარბაროსებს ასახელებდა. მისი აზრით, ბერძნები არასოდეს არ უნდა იყვნენ მონები, რადგან ისინი განსხვავებული თვისებებით არიან დაჯილდოებულნი.

არისტოტელე მონას უწოდებს სულიერ საგანს, მოლაპარაკე იარაღს, რომელთანაც არ შეიძლება მეგობრობა ისევე, როგორც არ შეიძლება მეგობრობა ცხენთან, ხართან, ძროხასთან და სხვ.

არისტოტელე მოუწოდებს მონათმფლობელებს იყვნენ მონათა მი-

კლასონი

სახელმწიფო

ძველი ბერძნულიდან თარგმნა ბახანა ბრეგვაძემ

გამომცემლობა „ნეკერი“

2003

-მაინც რა კანონებს გულისხმობ?

-კანონებს, რომლებიც განსაზღვრავენ გაძრების მშენებლობას, მსხვერპლშეწირვასა და ღმერთების, ღემონებისა თუ გმირებისადმი თაყვანისცემას; აგრეთვე მიცვალებულთა დაკრძალვას და იმასაც, თუ რა არის საჭირო, რომ ჰადესის მკვიდრთა გული მოვიგოთ და მოვინადოროთ. ყოველივე ეს უცნობია ჩვენთვის, მაგრამ სახელმწიფოს რომ ვაარსებთ, თუ ჭკუაზე მწყრაღად არა ვართ, არცერთ სხვა ღვთაებას არ მივმართავთ შემწეობისთვის, გარდა ჩვენი მამულის მფარველისა; რადგანაც აპოლონია ყველა მოკვდავის მოძღვარი, დელამიწის შუაგულში, ზედ მის ჭიბზე დავანებული.

-მომწონს ეგ სიგჳვა; ასეც მოვიქცეთ.

-ახლა დავუშვათ, რომ ეგ შენი სახელმწიფო უკვე დავაარსეთ. ამის შემდეგ ისღა დაგვრჩენია, რომ ბრღვიაღა ჩირაღდანი აიღო ხელში, შენს ძმას, აგრეთვე პოლემარქესა და დანარჩენებსაც მოუხმე და ნახე, იქნება დავლანდოთ, სად მიყუყულა სამართლიანობა და სად -უსამართლობა, რა განსხვავებაა მათ შორის და რომელი უნდა ირჩიოს კაცმა, ვისაც სურს ბედნიერი იყოს, მიუხედავად იმისა, ამჩნევენ თუ არა მას მოკვდავნი ანდა უკვდავნი.

-ხუმრობ, თუ მართალს ამბობ? -თქვა გლაფკონმა, -აკი თვითონვე აპირებდი მაგის ძიებას: შენ არა თქვი, მკრეხელობაში ჩამომერთმევა, სამართლიანობას რომ არ დავუჭიროთ მხარი, როგორც შემძღია და რითაც შემძღიაო?

-კარგი ქენი, რომ გამახსენე, -ვუთხარი მე, -ასეც ვიზამ. მაგრამ თქვენც უნდა დამეხმაროთ.

-ბატონი ბრძანდები.

-იმედი მაქვს. აი, ამ გზით მივაკვლიო პასუხს: მე მგონია, ეს ჩვენი სახელმწიფო, თუკი მას სწორად მართავენ, სრულქმნილების ნიმუში უნდა იყოს.

-უცილობლად.

-ცხადია, მას არც სიბრძნე უნდა აკლდეს, არც სიმამაცე, არც მომიერება და სამართლიანობა.

-რა თქმა უნდა.

-მამასაღამე, ამ ოთხთაგან რომელსაც არ უნდა მივაკვლიოთ, მიუკვლეველი მხოლოდ დანარჩენი დაგვრჩება.

-როგორ?

—როგორ და, აი, ასე: დავუშვათ, რომ ნებისმიერი ოთხი საგნიდან ჩვენ ვეძებთ ერთ-ერთს, მაშინათვე რომ გვეპოვნა, ამით შევწყვეტით ჩვენს ძებნას, მაგრამ ჯერ დანარჩენი სამისთვის რომ მიგვეკვლია, ამით გამოვიცნობდით მეოთხესაც, რადგანაც ცხადი გახდებოდა, რომ სწორედ ის ღაგვრჩა მისაკვლეველი.

—მართალი ხარ.

—ასე რომ, შემოხსენებული ოთხი სიქველის საკვლევადაც იგივე გზა უნდა ვირჩიოთ.

—რასაკვირველია.

—პირველი, რაც თვალში გვეცემა ამ ჩვენს სახელმწიფოზე დაკვირვებისას, ჩემის აზრით, მისი სიბრძნეა. მაგრამ აქ, ცოცხალი არ იყოს, რაღაც უჩვეულოსაც ვამჩნევ.

—მაინც რას?

—სახელმწიფო, ჩვენ რომ მიმოვიხილეთ, მე მართლაც ბრძენი მეჩვენება, მისი გონივრული გადაწყვეტილებების წყალობით; ასეა, არა?

—დიახ.

—ხოლო ეს გონივრული გადაწყვეტილებანი იგივეა, რაც ერთგვარი ცოდნა, რადგანაც მათ უმეცრება კი არა, ცოდნა უღევს საფუძვლად.

—ცხადია.

—სახელმწიფოში კი, ვინ მოსთვლის, რამდენი და რამდენნაირი ცოდნაა თავმოყრილი.

—რა თქმა უნდა.

—მათ შორის, ღურგლობის ცოდნაც; მერედა, ნუთუ შეიძლება სახელმწიფოს ამ ცოდნის მიხედვით ეწოდოს ბრძენი და გონივრულ გადაწყვეტილებათა მიძღები?

—არამც და არამც; ეგრე რომ იყოს, მაშინ მისთვის ღურგლური სახელმწიფო უნდა გვეწოდებინა.

—მაშასადამე, მართალია, სახელმწიფოსათვის სასურველია, რომ ხის ყოველგვარი ნაკეთობა, რაც იქ მზადდება, საუცხოო ნახელავი იყოს, მაგრამ მას ამის გამო როდი შეიძლება ეწოდოს ბრძენი.

—რასაკვირველია.

—იქნებ სპილენძისა თუ სხვა ნაკეთობათა გამო შეიძლება ბრძნად მიგვაჩნდეს იგი?

—არა, არც მაგის გამო.

—არც მიწის მუშაკთა მიერ მოწეული ჭირნახულის მიხედვით, თორემ მაშინ შეიძლებოდა სახელმწიფოსათვის სამიწათმოქმედო გვეწოდებინა.

—მეც მაგ აზრისა ვარ.

—კი მაგრამ, ჩვენს მიერ ახლახან დაარსებულ სახელმწიფოში ზოგაერთი მოქალაქე მაინც თუა იმნაირი ცოდნის პაგრონი, რომ მისი მეშვეობით შეიძლებოდა კერძო კი არა, ზოგადსახელმწიფოებრივი საკითხების გადაჭრა და ყველაზე უკეთ წარემართავდეთ საშინაო თუ საგარეო ურთიერთობებს?

—რა თქმა უნდა.

—მაინც რა არის ეგ ცოდნა, ან ვინაა მისი მფლობელი?

—ესაა ცოდნა, რომელიც ყოველთვის ფხიზლადა დგას სახელმწიფოს სადარაჯომზე, ხოლო მისი მფლობელნი არიან ის მმართველები, რომლებსაც წელან უნაკლო მცველები ვუწოდეთ.

—რაკილა ამნაირი ცოდნა არსებობს, რას იგყოფი ჩვენს სახელმწიფომ?

—მე ვიგყოფი, რომ ისაა გონიერულ გადაწყვეტილებათა მიმღები და ჭეშმარიტად ბრძენი.

—როგორ გგონია, ვინ უფრო მეტია ჩვენს სახელმწიფოში, —მჭედლები თუ ეს ჭეშმარიტი მცველნი?

—მჭედლები გაცილებით მეტნი არიან.

—დანარჩენებთან შედარებითაც, ვისაც ესა თუ ის ცოდნა მოეპოვება და თავისი ცოდნის შესაბამისად, ამა თუ იმ სახელით იწოდება, —მცველები გაცილებით ნაკლებნი იქნებიან.

—დიახ, გაცილებით ნაკლებნი.

—მაშასადამე, ბუნების თანახმად დაფუძნებული სახელმწიფო მთელ თავის სიბრძნეს უნდა უმადლოდეს მოსახლეობის უმცირეს ნაწილს, სათავეში რომ უდგას და მართავს ქვეყანას; დიახ, უმცირეს ნაწილს და მის ცოდნას. როგორც ჩანს, თვით ბუნება განსაზღვრავს ამნაირ ადამიანთა სიმცირეს, და მხოლოდ მათთვისაა ნიშნული ის ცოდნა, რომელიც ერთადერთია ცოდნის ყველა სხვა სახეს შორის, სიბრძნის სახელს რომ იმსახურებს

—ცამდე მართალი ბრძანდები.

—აი, ჩვენც მივაკვლიეთ, არ კი ვიცი, რა გზით, ჩვენი სახელმწიფოსათვის ნიშნული ოთხი სიქველიდან ერთ-ერთს; თვით ამ სიქველესაც და მის ადგილსაც სახელმწიფოში.

—ყოველ შემთხვევაში, მეც მგონია, რომ მივაკელით და საკმაოდ საფუძვლიანადაც განვმარტოთ იგი.

—რაც შეეხება სიმამაცეს თავისთავად და მის ადგილს სახელმწიფოში, რისი წყალობითაც სახელმწიფო სიმამაცის განსახიერებად მიიჩნევა, ეს არც ისე ძნელი მისაგნებია.

—როგორ?

—როდესაც სახელმწიფოს მხალსა თუ მამაცს ვუწოდებთ, ვინ იგულისხმებს სხვა რამეს, გარდა მოსახლეობის იმ ნაწილისა, რომელიც მისი გულისთვის იბრძვის და ომობს?

—არა, სხვა რამეს არავინ არ იგულისხმებს.

—დანარჩენი მოქალაქეები გინდ მხალნი იყვნენ და გინდ მამაცნი; ჩემის აზრით, მათზე როდია დამოკიდებული, სახელმწიფოს ამნაირად მივიჩნევთ თუ იმნაირად.

—მართალს ბრძანებ.

—მამასადამე, სახელმწიფო მხოლოდ მისი ერთი ნაწილის წყალობითაა მამაცი, რადგანაც სწორედ ამ ნაწილისთვისაა ნიშნული ძალა, სამუდამოდ რომ ინახავს და ინარჩუნებს წარმოდგენას საფრთხისა და ყოველივე იმის შესახებ, რასაც უნდა ვუფრთხოდეთ; წარმოდგენას, რომელიც მას აღზრდის გზით ჩაუნერგა კანონმდებელმა. განა ამას არ უწოდებ შენ სიმამაცეს?

—მართალი გითხრა, კარგად ვერ გავიგე შენი ნათქვამი; თუ ღმერთი გწამს, გამიმეორე.

—სიმამაცეს მე ვუწოდებ ერთგვარ ხსნასა თუ შენახვას.

—რის შენახვას?

—წარმოდგენისას, რომელსაც აღზრდა გვინერგავს და რომელიც გამუდმებით შეგვახსენებს საფრთხეს. მე ვთქვი, რომ სიმამაცის წყალობით ადამიანი სამუდამოდ ინახავს და არასოდეს არ გოვებს მას, არც განჯვისას თუ განცხრომისას, არც ვნებათაღელვისას თუ ძრწოლისას. თუ გნებავს, ერთი შედარებით აგიხსნი ჩემს აზრს.

—ცხადია, მნებავს.

—როგორც მოგეხსენება, მღებავები, რომლებსაც სურთ ძოწისფრად შეღებონ შალის ქსოვილი, უთვალათ ფერთა შორის ერთ ფერს არჩევენ, სახელდობრ, თეთრს. მერე გულმოდგინედ ამუშავებენ, რათა მთელი სისრულით მიიღოს ძოწისფერი, და მხოლოდ შემდეგ ღებავენ მას. ამნაირად შეღებილი შალი აღარასოდეს ხუნდება, გინდ ხამი წყლით რეცხავდნენ და გინდ ნაცარგუგით. თუ არა და, ხომ იცი, რაც ხდება, გინდ ამ ფერად

—მე პირადად არა ვიცი რა, და არც სამართლიანობის მიკვლევა მინდა, ვიდრე არ განვიხილავთ ზომიერებას. თუ გინდა მასიამოვნო, ჯერ ზომიერებაზე ილაპარაკე.

—მე კი მინდა და უსამართლოდაც მოვიქცეოდი, რომ არ მეცადა.

—მაშ, საქმეს შეუდექ.

→ ახლავე; —ვუთხარი მე —ზომიერება, ჩემის აზრით, —უფრო მეტად, ვიდრე ზემოთ განხილული ორი თვისება, ერთგვარ თანახმიერებასა თუ ჰარმონიას ჰგავს.

—როგორ?

—ზომიერება სხვა არა არის რა, თუ არა ერთგვარი წესრიგი; ესაა განცხრომის სურვილისა და ვნებათა ძლევა. სწორედ ამას ამტკიცებს, ცოცხა არ იყოს, უცნაური გამოთქმა: „საკუთარი თავის ბაგონ-პაგრონი უნდა იყო“ და სხვა მითანანი, ზომიერების გამოხატულებად რომ გვევლინებიან. ასეა, არა?

—სწორედ ასეა.

—„საკუთარი თავის ბაგონ-პაგრონი უნდა იყო!“ განა სასაცილო არაა? რადგან ვინც თავისი თავის ბაგონ-პაგრონია, იმავედროულად, თავისი თავის მონაც არის, ხოლო თავისი თავის მონა —თავისივე თავის ბაგონ-პაგრონი, რაკილა აქ ერთსა და იმავე კაცს ეხება საქმე.

—რა თქმა უნდა.

—მაგრამ, ჩემის აზრით, ამ გამოთქმის თანახმად, ადამიანის სულში ორი სხვადასხვა მხარე განირჩევა: უკეთესი და უარესი, და როცა თავისი ბუნებით უკეთესი სძლევს უარესს, სწორედ ესაა „საკუთარი თავის ბაგონ-პაგრონად ყოფნა“; მაშასადამე, ეს საქებია; ხოლო როდესაც ცუდი აღზრდისა თუ უკეთურ ხალხთან ურთიერთობის შედეგად უარესი საწყისი მძლავრობს უკეთესზე, ეს საძრახისია და ამნაირ კაცზე იგყვიან, „თავისი თავის მონააო“, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ კაცს ზომიერების გრძნობა არ გააჩნია.

—როგორც ჩანს.

—ახლა კი დაუკვირდი ჩვენს მიერ ეს-ესაა დაარსებულ სახელმწიფოს, და მასში ამ ორი მდგომარეობიდან ერთ-ერთსა კპოვებ: შენ იგყვი, რომ ამნაირ სახელმწიფოს თამამად შეიძლება ეწოდოს „საკუთარი თავის ბაგონ-პაგრონი“, რადგანაც ზომიერად და თავისი თავის ბაგონ-პაგრონად უნდა მიგ-

ვაჩნდეს ყველაფერი, რამიაც უკეთესი საწყისი მძლავრობს უარესზე.

—უკუვირდები და მეზვენება, რომ მართალს ამბობ.

—მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ იქ ვერ ჰპოვებ უთვალავ ვნებას, განცხრომის სურვილს, გკვილს თუ სნებას, რაც განსაკუთრებით ნიშნეულია ბავშვების, ქალების, ჯალაბობის და იმათთვისაც, ვისაც თავისუფალ აღამიანებს უწოდებენ, მაგრამ იმდენადვე უღირსნი კი არიან, რამდენადაც ურიცხვნი.

—რა თქმა უნდა.

—ხოლო მარგვი და ზომიერი, გონებისა და მართებული წარმოდგენის მეშვეობით წრფელი გზით წარმართული გრძნობები ნიშნეულნი არიან მცირერიცხოვან, თავიანთი აღზრდითა და ბუნებით ყველაზე უკეთეს რჩეულთათვის.

—ჭეშმარიტად.

—ნუთუ ყოველივე ამას ვერ ამჩნევ ჩვენს სახელმწიფოში, სადაც უღირსი უმრავლესობის უკეთური გულისთქმანი ღირსეული უმცირესობის გონიერებასა და კეთილშობილურ სურვილებს ექვემდებარებიან?

—ცხადია, ვამჩნევ.

—მაშასადამე, თუ რომელიმე სახელმწიფოზე ითქმის, რომ მან საერთოდ სძლია არა მარგო განცხრომის ყველა სურვილსა და ყველა გულისთქმას, არამედ საკუთარ თავსაც, ეს, უწინარეს ყოვლისა ჩვენს სახელმწიფოზე ითქმის.

—ცამდე მართალი ბრძანდები.

—კი მაგრამ, შეიძლება თუ არა, ყოველივე ამის მიხედვით ვალიაროთ მისი ზომიერება?

—ღიახაც შეიძლება.

—ასე რომ, თუ რომელიმე სახელმწიფოში მმართველებიცა და მათი ქვეშევრდომებიც ერთმანეთს ეთანხმებიან იმის თაობაზე, თუ ვინ უნდა მბრძანებლობდეს, ეს თანხმობა ჩვენს სახელმწიფოშიც მიღწეულია; ან, იქნებ, შენ სხვაგვარად ფიქრობ?

—არა, ღმერთმანი.

—მერედა, რას იგყვი, ვის ახასიათებს ზომიერება —მმართველებს თუ მათ ქვეშევრდომებს?

—ერთთაც და მეორეთაც.

—აი, ხომ ხედავ, ამ ცოგა ხნის წინათ სავსებით სწორად გამოვიცანით, რომ ზომიერება ერთგვარ ჰარმონიასა ჰგავს.

—როგორ?

—როგორ და ისე, რომ ვერც სიმამაცესა და ვერც სიბრძნეზე ვერ ვიგყვით ამას: ისინი ნიშნეულნი არიან სახელმწიფოს მხოლოდ ერთი ნაწილისათვის და შესაბამისად სიმამაცესა თუ სიბრძნეს ანიჭებენ მას. ზომიერება კი, მათგან განსხვავებით, მთელ სახელმწიფოს მოიცავს, ყველა თავის სიძს იყენებს, სუსტად, მაგრამ თუ საშუალოდ დაჭიმულსაც, და ხმაშეწყობით აქლერებს მათ, გნებავეს გონების, გნებავეს ძალის, ან კიდევ რაოდენობის, სიმდიდრისა თუ სხვა მისთანათა მეოხებით; ამრიგად, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ზომიერება სწორედ ეს თანახმიერებაა, უკეთესისა და უარესის სრული თანხმობა, როცა უნდა გადაწყდეს, თუ ამ ორთაგან რომელი უნდა მბრძანებლობდეს სახელმწიფოშიც და კერძო მოქალაქის სულშიც.

—საქსებით გეთანხმები.

—კეთილი და პატიოსანი; აი, ჩვენი სახელმწიფოს ის სამი თვისება, რომლებიც უკვე მიმოვიხილეთ. მაგრამ რა არის ის მეოთხე თვისება, რომლის წყალობითაც სახელმწიფო სიქველსთან წილნაყარი ხდება? თუშეცა ისედაც ცხადია, რომ ეს თვისება სამართლიანობა გახლავთ.

—რა თქმა უნდა.

—ახლა კი, მონადირეებისა არ იყოს, გლავკონ, მჭიდროდ უნდა შემოვერგყათ ამ შამხნარს და თვალი ფხიზლად გვეჭიროს, რომ სამართლიანობა არსად გაგვეპაროს, თორემ ხელიდან დაგვისხლკება და ვერაფერსაც ვეღარ გავარკვევთ. ცხადია, სადღაც აქ უნდა იყოს; კარგად მიათვალიერ-მოათვალიერე, ეგება სადმე დაღანდო, და თუ პირველი მოჰკრავ თვალს, მეც დამანახე.

—ეგ რომ შემეძლოს! არა, ისევ შენ მოგყვები უკან და ვეცლები დავინახო, რასაც მიჩვენებ. მეგის თავი მე არა მაქვს.

—მაშ, მომყევი, ოღონდ ჯერ ერთად ვილოცოთ.

—ეგრეც ვიზამ; აბა, წამიძებს.

—მართლაც რომ გაუვალი შამხნარია; ისე ბნელა, რომ თვალთან თითს ვერ მიიგან კაცი, მაგრამ მეგი გზა არ არის, უნდა ვიაროთ.

—მაშ, დავიდრათ.

მაგრამ აქ ანაზღად ერთმა აბრმა გამიელვა თავში და წამოვიძახე:

—ბედმა გაგვიღიმა, კვალს მივაგენით, გლავკონ! ეგყობა, შორს არ წასულა!

—სამახარობლო გეკუთვნის! —მითხრა გლავკონმა.

—ნამდვილი ღოყლაპიები ვართ, ღოყლაპიები!

—როგორ?

—როგორ და ისე, ჩემო ნეტარო, რომ რა ხანია აგერ, ჩვენს ცხვირწინაა, ფეხებში გვებლანდება, ჩვენ კი ზედაც არ ვუყურებთ; მეგი სიბრიყვე იქნება? ეს იმას ჰგავს, კაცი რომ ქულს დაექებდეს და ხელში კი ეჭიროს. სადღაც შორს ვიყურებოდი და მიტომაც ვერ ვამჩნევდით მას.

—რას ამბობ?

—რასა და იმას, რომ საუბარში გართულებმა ვერც კი შევნიშნეთ, ან, უფრო სწორად, ვერ მივხვდით რომ იმთავითვე სამართლიანობაზე ვლაპარაკობდით.

—რამხელა შესავალია; კაცს წყურვილი ჰკლავდეს, და წვეთ-წვეთად უსხამდე წყალს!

—მაშ, მისმინე და თავად განსაჯე. აკი ჩვენი სახელმწიფოს დაარსებისას იმთავითვე დავადგინეთ, რომ ყველაფერი „მთელის“ გულისათვის უნდა მოგვემოქმედა ხოლო ეს „მთელი“, ჩემის აზრით, სამართლიანობა თუ მისი ერთ-ერთი ნაირსახეობა უნდა იყოს. ჩვენვე დავადგინეთ, რომ ყოველი კაცი მხოლოდ ერთ საქმეს უნდა მისდევდეს, იმ უთვალავი საქმიდან, რაც საჭიროა სახელმწიფოსთვის, და თანაც, სწორედ იმ საქმეს, რომელსაც ყველაზე უფრო შეეფერება თავისი ბუნებრივი მონაცემებით.

—ღიახ, სწორედ ეგ დავადგინეთ.

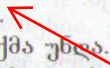
—მაგრამ ყველა თავის საქმეს მისდევდეს და სხვისაში არ ერეოდეს, —სწორედ ესაა სამართლიანობა, რაც სხვებისგანაც გაგვიგონია და ჩვენ თვითონაც მრავალჯერ გვითქვამს.

—ცხადია, გვითქვამს.

—ამრიგად, სამართლიანობა ის იქნება, ჩემო ძვირფასო, რომ ყველა თავის საქმეს აკეთებდეს. იცი, რა მაფიქრებინებს ამას?

—არა, ამისხენი, გეთაყვა.

—ჩემის აზრით, ჩვენი სახელმწიფოს იმ სამი თვისების —ზომიერების, სიმამაცის და სიბრძნის გარდა, ზემოთ რომ მიმოვიხილეთ, გვრჩება კიდევ ერთი თვისება, რომელიც დასაბამს აძლევს და განაპირობებს სახელმწიფოში პირველი სამის

სუფევას. ჩვენ ისიც ვთქვათ, რომ თვისება, რომელიც სამი დან-
არჩენის განხილვის შემდეგ გვრჩებოდა, სამართლიანობა უნდა
ყოფილიყო.

—რა თქმა უნდა.

—მაგრამ გადასაწყვეტი რომ გექონოდა, რომელი თვისების
არსებობა განაპირობებს უპირატესად ჩვენი სახელმწიფოს
სრულქმნილებას, ეს უფრო ძნელი საქმე იქნებოდა. მაინც რა
უნდა მიგვეჩნია ამ პირობად: მმართველებისა და მათი ქვე-
შევრდომების ამრთა ერთობა, მეომრების სულში კანონით ჩან-
ერგილი და საიმედოდ დაცული წარმოდგენა იმის შესახებ, თუ
რას უნდა ვუფრთხოდეთ და რას არა, თუ მმართველთათვის
ნიშნული ზომიერება და სიფხიბლე? ან იქნებ ჩვენი სახელმწი-
ფოს სრულქმნილებას ყველაზე მეტად ის უწყობს ხელს, რისი
წყალობითაც ყველა —ქალი თუ კაცი, დიდი თუ პატარა, მონა
თუ თავისუფალი, ხელოსანი თუ მეომარი, ქვეშევრდომი თუ
მმართველი, —თავის საკუთარ საქმეს ასრულებს, ისე, რომ
სხვისაში არ ერევა?

—მართლაც რომ ძნელი საქმეა.

—როგორც ჩანს, სახელმწიფოს სრულქმნილების თვალსაზ-
რისით, ყოველი მოქალაქის უნარი, რისი წყალობითაც ის თა-
ვის საკუთარ საქმეს ასრულებს, მეტოქეობას უწევს სიბრძნეს,
სიმაჰაცესა და ზომიერებას.

—ღიას.

—მერედა, რა არის ის სიქველე, სახელმწიფოს სრულქმ-
ნილებისათვის ბრძოლაში დანარჩენ სამს რომ უწევს მეტოქეო-
ბას, თუ არა სამართლიანობა?

—რა თქმა უნდა.

—მაშინ ისიც მითხარი, ეთანხმები თუ არა, აი, ამას: განა
სახელმწიფოს მმართველებს არ მიანდობ სასამართლოში
საქმის წარმართვას?

—რასაკვირველია.

—ხოლო საქმის გარჩევისას რას ეცდებიან ისინი, გარდა
იმისა, რომ არაჟინ მიიგაცოს სხვისი და არც თავისი გამოე-
ცალოს ხელიდან.

—ღიას, სწორედ მაგას.

—იმიტომ, რომ ეს სამართლიანია?

—ღიას.

ერთი და ორი ქალი მრავალმხრივ აღემაგება არა ერთსა და ორ კაცს, მაგრამ ზოგადად ისეა საქმე, როგორც შენ ამბობ.

—ამრიგად, ჩემო მეგობარო, სახელმწიფოს მართვა-გამგებლობაში არ არსებობს საკუთრივ ქალისა და საკუთრივ კაცისათვის განკუთვნილი საქმე; არა, ბუნებამ ერთი და იგივე უნარი უწილადა ერთსაც და მეორესაც, ასე რომ, თავისი ბუნებით, ქალსაც და კაცსაც შეუძლიათ მონაწილეობა მიიღონ ერთსა და იმავე საქმეში, მხოლოდ ქალი ყოველმხრივ სუსტია კაცზე.

—მართალია.

—მერედა, რა ვქნათ: ყველა საქმე კაცს მივანდოთ, ქალს კი —არცერთი?

—აბა, ეგ როგორ იქნება?

—მაშინ, მე მგონია, ჩვენ ვიგყვით, რომ თავისი ბუნებრივი მონაცემებით ზოგიერთ ქალს მეკურნალობის უნარი შესწევს, ზოგიერთს კი —არა; ზოგს შეუძლია დაეუფლოს მუსიკურ ხელოვნებას, ზოგი კი უცხოა მუშებისათვის.

—რა თქმა უნდა.

—განა ზოგ ქალს არ შეუძლია, გიმნასტიკასა თუ საომარ საქმეს მისდიოს, მაშინ როდესაც ზოგი ერთსაც გაურბის და მეორესაც?

—ეგრეა.

—ზოგი სიბრძნის მოყვარეა, ზოგი კი სიბრძნის მოძულე; ზოგი მხნეა, ზოგი კი მხდალი?

—ღიას.

—მაშასადამე, ზოგი შეიძლება მცველად გამოდგეს, ზოგი კი არა. განა კაცებს შორისაც მცველებად ისინი არ ამოვირჩიეთ, ვინც თავისი ბუნებით შეიძლებოდა მცველად გვეგულა?

—ცხადია, სწორედ ისინი ამოვარჩიეთ.

—ამრიგად, სახელმწიფოს დასაცავად ქალსაც და კაცსაც ერთნაირი ბუნებრივი მონაცემები აქვთ, მაგრამ ქალში ეს უნარი უფრო სუსტადაა გამოკვეთილი, კაცში კი —უფრო მკვეთრად.

—როგორც ჩანს.

—მაშასადამე, მცველებად ვარგის კაცებს იმნაირი ქალები უნდა შევურჩიოთ ცოლებად, რომ თავიანთ ქმრებს ენათესავენ ბოძნენ ბუნებით და მათთან ერთად იდგნენ სახელმწიფოს საღარაჯომზე.

—ეს რაა, შენ აწი იკითხე.

—მაგასაც ვნახავთ; მაშ, განაგრძე.

—ამ კანონსა და მის წინარე კანონებს, ჩემის აზრით, შემდეგი მოსდევს

—მაინც?

—ჩვენს მცველებს საერთო ცოლები უნდა ჰყავდეთ, ასე რომ, არცერთი ქალი არ უნდა ეკუთვნოდეს ერთ რომელიმე კაცს. ასევე საერთო უნდა ჰყავდეთ შვილებიც: მამამ არ უნდა იცოდეს, რომელია მისი შვილი, და არც შვილი იცნობდეს მამას.

—ეს კანონი წინარე კანონზე უფრო მიუღებელია, მისი განხორციელებისა თუ სარგებლიანობის თვალსაზრისით.

—რაც შეეხება სარგებლიანობას, მე მგონია, ვერვინ უარყოფს, რაოდენ სასარგებლოა საერთო ცოლ-შვილის ყოლა, თუკი ეს საერთოდ შესაძლებელია, ხოლო რამდენად შესაძლებელია ამის განხორციელება, ეს, მე თუ მეკითხავ, აზრთა დიდ სხვადასხვაობას გამოიწვევს.

—ერთიც სადავიდარაბოა და მეორეც.

—მაშ, შენის აზრით, საჭიროა ორივეს დასაბუთება? მე კი მეგონა, რომ ერთს მაინც ავიცილებდი თავიდან, რაკი თვითონვე აღიარებ ამის სარგებლიანობას, და მხოლოდ მეორის დამტკიცება დამჭირდებოდა, კერძოდ, იმისა, შესაძლებელია თუ არა ეს.

—გყვილად ცდილობ, თავს ვერ დაიძვრენ: ერთის დასაბუთებაც მოგიწევს და მეორისაც.

—რა გაეწყობა, —ვუთხარი მე, —მზადა ვარ ავიგანო ეს სასჯელი. მაგრამ მოწყალება მოიღე და ნება მიბოძე, ოდნავ მაინც მოვითქვა სული და გპილ ოცნებას მივეცე, როგორც სჩვევია მცონარებს ეულად სეირნობისას: იმას კი არ ეძებენ, თუ რა გზით შეიძლება აისრულონ საწაღელი, არამედ ცდილობენ თავი აარიდონ ყოველნაირ საზრუნავს და არც იმაზე ფიქრით აიგკიონ თავი, შესაძლებელია თუ არა, საერთოდ, მათი სურვილის სორცშესხმა. ამიგომ უკვე ახდენილად სახავენ მას და მერე ისე ელოლიავენბიან, თითქოს უკვე ხელთ ჰქონდეთ ის, რასაც ოცნებით მიელგვიან. ხოლო ეს კიდევ უფრო ამძაფრებს მათ სულიერ მცონარებას. ჰოდა, აი, მეც ამ სისუსტეს დავეყვი და ცვდილობ სამერმისოდ გადავლო იმის განხილვა, თუ რამდენად შესაძლებელია ეს. ჯერჯერობით კი შესაძლებლად მივიჩნევ ამას და, თუ ნებას მომცემ, განვიხილავ, რა გზას დაადგებიან მმართ-

–როგორ?

–როგორ და, ისე, რომ თუმცა ყველა ჯიშინია, მაგრამ მათ შორის თუ გამოერევა ისეთი სხვებზე უკეთესი რომ იყოს?

–დიახ, გამოერევა.

–მერედა, ყველას განურჩევლად ამრავლებ, თუ ცდილობ მხოლოდ უკეთესები მოამრავლო?

–სწორედ მაგასა ვცდილობ.

–კი მაგრამ, ვისი ნამაგი სჯობს, სრულიად ახალგაზრდა ან უკვე ბებერი მშობლებისა, თუ იმათი, ვისაც სწორედ გამრავლების დრო უდგას?

–ხოლო თუ ამ პირობას არ დაიცავ, როგორ გგონია, საგრძნობლად გაუარესდება თუ არა ფრინველებისა თუ ძაღლების ჯიში?

–ვფიქრობ, საგრძნობლად.

–ცხენებსა და დანარჩენ ცხოველებზე რაღას იგყვი? თუ მათი საქმე სულ სხვაგვარადაა?

–უცნაური კი იქნებოდა, ეგრე რომ ყოფილიყო.

–ღმერთო დიდებულო! –წამოვიძახე მე, –რა გამჭრიახი ხალხი უნდა გყავდეს მმართველებად, ჩემო ძვირფასო გლავკონ, თუ კაცთა მოღგმაზელაც იგივე ითქმის.

–ცხადია, იგივე ითქმის მერედა, რა?

–რა და, ის, რომ ჩვენს მმართველებს ძალაუნებურად მოუწევთ ათასნაირი საშუალება გამოიჩხრიკონ. თუ კაცს წამალი არ სჭირდება, რადგანაც განუხრელად მისდევს ცხოვრების ჯანსაღ წესს, მაშინ ალბათ საშუალო ნიჭის მკურნალის მშვენიერად მოუვლის მას. მაგრამ იქ, სადაც წამლების გარეშე ვერ გავალთ ფონს, უფრო გამოცდილ ექიმს უნდა მოეუხმოდ.

–მართალია, მაგრამ რაში დაგჭირდა ეგ?

–მოგახსენებ: ჩვენი მმართველები, ალბათ, ხშირად იქნებიან იძულებულნი, თავიანთ ქვეშევრდომთა სასიკეთოდ, სიცრუესა და გყუილს მიმართონ. ჩვენ ხომ ვთქვით, რომ ეს სასარგებლოა, როგორც სამკურნალო საშუალება.

–ვთქვით და მართალნიც ვიყავით.

–როგორც ჩანს, ეს ყველაზე სასარგებლო იქნებოდა ქორწინებისას თუ განაყოფიერება-გამრავლებისას.

–როგორ?

–იქიდან, რაზედაც ჩვენ შევთანხმდით, უშუალოდ გამომდინარეობს, რომ უკეთესი ყმაწვილკაცები უპირატესად უკეთეს

ქალიშვილებთან შეწყვილდებიან, უარესები კი — უარესებთან; ამასთანავე, მხოლოდ უკეთესთა ნაშიერნი უნდა აღვზარდოთ, უარესებისა კი — არა, თუ გვსურს ეს ჩვენი პატივითა ჯოჯოხით მართლაც სანაქებო რამ იყოს. მაგრამ ამის თაობაზე არავინ არაფერი არ უნდა იცოდეს, მმართველთა გარდა, რათა მცველთა რიგებში თავიდან ავიცილოთ ყოველგვარი განხეთქილება.

—სწორია.

—მაშასადამე, საჭიროა კანონით შემოვიღოთ საგანგებო დღესასწაული, სადაც ერთად მოვეყრიოთ თავს სასიძოებსა და სასძლოებს; უნდა დავაწესოთ მსხვერპლშეწირვა და საქორწინო საგალობლები შევუკვეთოთ ჩვენს პოეგებს. ქორწინებათა რიცხვის განსაზღვრა კი ჩვენს მმართველებს უნდა მივანდოთ, რათა ისინი, ომიანობის, სნეულების და სხვა მისთანათა მიუხედავად, ასე თუ ისე უცვლელად ინარჩუნებდნენ მამაკაცთა სათანადო რაოდენობას, იმ მიზნით, რომ ჩვენი სახელმწიფოს მოსახლეობა, შეძლებისდაგვარად, არც იზრდებოდეს და არც მცირდებოდეს

—ეგეც სწორია.

—ხოლო წილისყრა, ჩემის აზრით, იმნაირად უნდა მოვაწყოთ, რომ უარესნი და უხეირონი მმართველებს კი არა, თავიანთ უკუღმართ ბელს აღანამაულებდნენ.

—რა თქმა უნდა.

—იმ ჭაბუკებს კი, რომლებმაც ბრძოლის ველზე თუ სხვა ასპარეზზე გამოიჩინეს თავი, სათანადო პატივი უნდა მივაგოთ და საშუალება მივცეთ, რაც შეიძლება ხშირად გააგარონ დრო ქალებში, რათა სწორედ მათი ნაშიერნი მომრავლდნენ ქვეყნად.

—მართალია, —თქვა გლავკონმა.

—ახალშობილნი დაბადებისთანავე უნდა გადავცეთ საგანგებოდ მათთვის მიჩენილ ქალებს თუ კაცებს, ან ერთთაც და მეორეთაც, ვინაიდან თანამდებობები თანაბრად უნდა ნაწილდებოდეს ქალებსა და კაცებს შორის.

—ღიას.

—ეს უკანასკნელნი უკეთეს მშობელთა ნაშიერთ სასწრაფოდ მიჰგვრიან ძიძებს, რომლებიც ცალკე ცხოვრობენ ქალაქის ერთ-ერთ უბანში. უარეს მშობელთა ნაშიერნი, ან დაბადებითვე ამა თუ იმ ნაკლის მქონენი კი საგულდაგულოდ უნდა გადამალონ, როგორც ჯერ არს, საგანგებოდ ამ მიზნით შერჩეულ და მიუდგომელ ადგილას.

—რა თქმა უნდა, —თქვა გლავკონმა, —თუ გვსურს წმინდად შევინახოთ და შევინარჩუნოთ მცველების მოღვაძე.

—ისინი იბრუნებენ ყრმების კვებაზედაც და ბაგებში ყოველდღე მიიყვანენ ღებებს, კერგებიდან რძე რომ გადმოსდით, მაგრამ ყოველნაირად ეცდებიან ისე მოაწყონ საქმე, რომ ვერცერთმა ვერ იცნოს თავისი შვილი. თუ დედის რძე სამყოფი არ იქნა, სხვა მეტუპურ ქალებსაც მიიყვანენ და იმაზედაც იბრუნებენ, რომ ახალშობილებს დროულად აჭამონ ძუძუ, ღამის თევა და ყველა სხვა საბრუნავი კი ძიძებსა და აღმზრდელებს დაეკისრებათ.

—მცველების ცოლებს ძალიან კი უაღვილებ ბავშვების მოვლას.

—ასეა საჭირო, —ვეთხარი მე, —მაგრამ განვაგრძოთ ჩვენი განხილვა. როგორც აღვნიშნეთ, შთამომავლობას ჯან-ღონით სავსე მშობლები უნდა გვაძლევდნენ.

—ღიახ.

—მერედა, რას იგეგვი, მაინც რომელი ასაკია საამისოდ ზედგამოჭრილი: ქალებისათვის ოცი, კაცებისათვის კი ოცდაათი წელი?

—კეთილი, მაგრამ სანამდე?

—დაე, ქალები სახელმწიფოს ოციდან ორმოც წლამდე უშობდნენ შვილებს, კაცები კი მას შემდეგ, რაც ხგომისა და სირბილის დრო გაუვათ, ესე იგი, ოცდაათიდან ორმოცდათხუთმეტ წლამდე.

—ღიახ, ქალიცა და კაციც სწორედ ამ ასაკშია ჯან-ღონით სავსე.

—ხოლო თუ ვინმე უფრო ადრე ან უფრო გვიან დააპირებს შვილების ყოლას, ჩვენ ვიგეგვით, რომ მან სარწმუნოებისა და სამართლიანობის წინაშე სცოლა, რადგანაც სახელმწიფოს იმნაირ შვილს შესძენს, მალულად, ღამის წყვლიაღში რომ ჩაისახა ავხორცობისა თუ აღვირახსნილობის შედეგად, ისე რომ ჩასახვას წინ არ უძლოდა არც მსხვერპლმეწირვა, არც ქურუმების ლოცვა-კურთხევა და არც მთელი სახელმწიფოს გულმხურვალე ვედრება, ღმერთო, ყველაზე უკეთესსა და ღირსეულ მშობლებს მათზე უკეთესი და ქვეყნისათვის სასარგებლო შვილი შესძინეთ.

—მართალს ბრძანებ.

—ასევე უნდა დაიგმოს ჯან-ღონით სავსე კაცი, რომელიც მმართველთა ნებართვის გარეშე მონინდომებს შეეუღლოს თუნ-

დაც მისივე ასაკის ქალს. ჩვენ ვიგყვით, რომ ამ კაცმა უკანონო შვილი შესძინა სახელმწიფოს, რაკილა არც დაწინდვა მომხდარა და არც ქორწინების კურთხევა.

—როცა ქალები და კაცები მემკვიდრეების გასაჩენად დადგენილ ასაკს გადასცდებიან, ჩემის აზრით, კაცებს უფლება უნდა მიეცეთ, რომელი ქალიც თვალში მოუვათ, ის იყოლიონ საყვარლად, რა თქმა უნდა, ღებების, ქალიშვილების, შვილიშვილებისა და ღელის მხრივ უფროსი ნათესავეების გარდა. ასეთივე თავისუფლება უნდა მივანიჭოთ ქალებსაც: ვისაც უნდათ, იმას გაჰყვნენ, მამების, ვაჟიშვილებისა და უფროსი თუ უმცროსი ნათესავეების გამოკლებით. მაგრამ ამნაირი თავისუფლების მიუხედავად, ყოველნაირად უნდა ცდილობდნენ, რომ არცერთი ბავშვი არ მოევლინოს ქვეყანას, ხოლო თუ მათმა სიფრთხილემ შედეგი არ გამოიღო და ბავშვი მაინც დაიბადა, კეთილ-ინებონ და ისე მოიქცნენ, რომ მისი აღზრდა აღარ დაგვიჭირდეს.

—კეთილი, მაგრამ რანაირად გაარჩიონ, ვინ ვის ეკუთვნის მამად, ქალიშვილად თუ ნათესავად?

—არანაირად. მაგრამ თვითეულ მცველს თავის ღვიძლ შვილად უნდა მიაჩნდეს ყოველი ახალშობილი, —სულერთია, ქალი იქნება თუ ვაჟი, —რომელიც მისი ქორწინების დღიდან მეცხრე თუ მეშვიდე თვის თავზე დაიბადა, ხოლო ეს ქალ-ვაჟი თავიანთ მშობელ მამად უნდა სახავდნენ მას; მათი შვილები თავიანთ ბებიად და ბაბუად უნდა მიიჩნევდნენ ამ ჩვენს მცველსა და მის ცოლს, ხოლო თავიანთ გოლ-სწორთ —ღებად და ძმებად, ასე რომ, დაუშვებელია ცოლ-ქმრული კავშირი მათ შორის. და-ძმებს მხოლოდ კანონი თუ ღართავს შეუღლების ნებას, ისიც წილისყრითა და პითიას საღმრთო დასტურით.

—მართალს ბრძანებ.

—აი, რას ნიშნავს, გლავეკონ, საერთო ცოლ-შვილის ყოლა ამ ჩვენს სახელმწიფოში, ხოლო ეს რომ ზედმიწევნით შეესაბამება მის წესწყობილებას, ამას შემდგომი მსჯელობა დაგვანახებს. რა ვქნათ, განვაგრძოთ?

—განვაგრძოთ. ზვესის გულისთვის.

—მამ, იქნებ, აი, ეს იყოს ჩვენი თანხმობის საწყისი: ავდგეთ და ჩვენსავე თავს ვკითხოთ, რა შეიძლება მიგვაჩნდეს სახელმწიფო წყობილებისათვის უდიდეს სიკეთედ, ანუ იმ მიზნად, რისი გულისთვისაც კანონმდებელი ადგენს თავის კანონებს, და რას

— არა, — თქვა მან, — ისინი მხოლოდ აქედან თუ შეიძლება იღებდნენ დასაბამს.

→ მაშასადამე, რაკი არსებობს სახელმწიფოებრივი წყობილების ხუთი სხვადასხვა სახე, უნდა არსებობდეს ხუთი სხვადასხვა სულიერი წყობა.

— უცილობლად.

— ჩვენ უკვე განვიხილეთ არისგოკრაგიული წყობილების შესაგყვისი ადამიანი და მართებულად მივიჩნიეთ ის კეთილად და სამართლიანად.

— დიას, განვიხილეთ.

— ახლა კი გვმართებს უარესნიც, ესე იგი, ძლევის მოსურნენი და პაგივმოყვარენი, ანუ ლაკედემონური წყობილების შესაგყვისი ადამიანებიც განვიხილოთ, ხოლო შემდეგ — ოლიგარქიულ, დემოკრაგიულ და გირანიულ წყობილებათა შესაბამისნი, რათა გამოვიცნოთ მათ შორის ყველაზე უსამართლო, ყველაზე სამართლიანს დაუპირისპიროთ და ამით დავასრულოთ იმ საკითხის განხილვა, თუ რა თანაფარდობა არსებობს წმინდა სამართლიანობასა და წმინდა უსამართლობას შორის ამ თვისებების მგვირთველ ადამიანთა ბედნიერებისა თუ უბედურების თვალსაზრისით, რის შედეგადაც ჩვენ ან გავიზიარებთ თრასიმაქეს აზრს და უსამართლობის გმას დავადგებით, ან იმ დასკვნამდე მივალთ, რომელიც უკვე ნათლად იკვეთება, და სამართლიანობის ერთგული მსახურნი ვიქნებით.

— რასაკვირველია, ასე უნდა მოვიქცეთ.

— რაკილა საქმე კერძო პირთა კი არა, სახელმწიფოების მხეჩვეულებათა განხილვით დავიწყეთ, რადგანაც ჩვენთვის ეს გზა უფრო ცხადია, მოდი, ახლაც თავდაპირველად პაგივმოყვარეობაზე დაფუძნებული წყობილება (სხვა სიგყვა ვერ მიპოვია, სულერთია, „გიმოკრაგიას“ ვუწოდებთ მას თუ „გიმარხიას“) და მისი შესაბამისი ადამიანიც განვიხილოთ, მერე — ოლიგარქია და ოლიგარქიული ადამიანი, შემდეგ დემოკრაგიასა და დემოკრაგიულ ადამიანსაც მოვავლოთ თვალი და, ბოლოს, გირანულ სახელმწიფოსაც მივადგეთ და მასთან ერთად გირანული ადამიანიც განვსაზღვროთ. ამრიგად, ვეცდებით მართებულად განვიხილოთ ჩვენს წინაშე წამოჭრილი ყველა საკითხი.

→ — ამნაირი განსჯაც მართებული იქნებოდა და განხილვაც.

მდიდრები არიან, სიქველისა და ძველი წყობილებისაკენ მიუძღვიან სულს. ურთიერთბრძოლისა და მეტოქეობის შედეგად ისინი ერთგვარ შეთანხმებას აღწევენ: კერძო საკუთრებად აცხადებენ და ერთმანეთში ინაწილებენ მიწა-წყალსა და სახლებს, ხოლო იმათ, ვისაც აქამდე იცავდნენ როგორც თავისუფალ თანამოქალაქეებსა და მარჩენლებს, მონებად აქცევენ და ისე ეპყრობიან, როგორც მოჯამაგირეებსა და მსახურებს, თვითონ კი კვლავაც მეომრებად და მცველებად რჩებიან.

—მე მგონია, — თქვა მან, — ამ ცვლილებას სწორედ ეს იწვევს.

—მამასადამე, ამნაირი სახელმწიფოებრივი წყობილება რაღაც საშუალოა არისგოკრატიასა და ოლიგარქიას შორის.

—რა თქმა უნდა.

—აი, როგორ ხორციელდება ეს ცვლილება, მაგრამ რა სახით წარმოგვიჩნდება ამის შედეგად დამყარებული წყობილება? როგორც ჩანს, ნაწილობრივ — წინა წყობილების მიბაძვად, ნაწილობრივ კი — ოლიგარქიისა, რაკი მას შუალედური ადგილი უჭირავს ამ ორს შორის, თუმცაღა მისთვის ნიშნული იქნება გარკვეული თავისთავადობაც.

—ცხადია.

—მმართველთა პატივისცემით, მეომართა მიერ მიწათმოქმედების, ხელოსნობისა თუ ალებ-მცემობის მიმართ გამოვლენილი მიზნით, საერთო პურობით, გიმნასტიკური ვარჯიშებითა თუ სამხედრო ასპარეზობებით და სხვა მისთანათა მხრივ წინა წყობილების მსგავსი იქნება, არა?

—ღიას.

—მეორეს მხრივ კი, შიში იმისა, რომ მმართველებად განაწესონ ბრძენკაცნი, რადგანაც უკვე აღარ იქნებიან წრფელნი და ალაღმართაღნი, არამედ ბუნებაშიარნი; კეთილგანწყობა ფიცხთა და შედარებით მარგვი სულების მიმართ, რომლებიც უფრო ომისთვის არიან დაბადებულნი, ვიდრე მშვიდობისათვის; პატივისცემა საომარი ხერხებისა და ხრიკების მიმართ, რადგანაც ეს სახელმწიფო ყოველთვის იარაღასხმული იქნება, — აი, მისი დამახასიათებელი ნიშან-თვისებები.

—ჭკუშმარიგად.

—ამნაირი სახელმწიფოს მოქალაქენი ფულით გაუმაძღარნი იქნებიან, როგორც ოლიგარქიული წყობილების პირობებში; გონდაბინდულნი, ველურებივით თაყვანს სცემენ ოქრო-

ვერცხლს, რომლის საცავადაც შინაურ საგანძურებსა თუ საკუჭნაოებს მოაწყობენ, სახლებს კი გალავანს შემოავლებენ და იქ, როგორც საკუთარ ბუნაგში, თავიანთ ავლადიდებას ქალებსა თუ მათთვის სასურველ სხვა განცხრომას შეაღწევენ.

—მართალს ბრძანებ.

—თუმცა, ამასთანავე, ხელმომჭირნენიც იქნებიან, რადგანაც ფულს აღმერთებენ; ცდილობენ დამალონ თავიანთი ავლადიდება, სხვისას კი ხელგაშლილად ფლანგავენ; მალულად ეძლევიან განცხრომას და ისე გაურბიან კანონს, როგორც ბავშვები — მკაცრ მამას, რადგანაც ძალადობამ აღმარდით და არა დარწმუნებამ, რაკილა უგულებელყვეს ჭეშმარიტი მუზა, მუზა დიალექტიკისა და ფილოსოფიისა, ხოლო გიმნასტური ვარჯიშები მუსიკურ ხელოვნებაზე მალლა დააყენეს.

—შენ ლაპარაკობ იმნაირ სახელმწიფოებრივ წყობილებაზე, სადაც სიკეთე და ბოროტება მთლიანად აღუფხულია ერთმანეთში.

—მართლაც რომ აღუფხულია; მხოლოდ ერთი რამ გეცემა თვალში — მეტოქეობა და პატივმოყვარეობა, რადგანაც აქ მბრძანებლობს სიფიცხის თუ სიმშაგის სული.

—მართლაც.

—მაშასადამე, ამნაირი სახელმწიფოებრივი წყობილება ასე და ამგვარად წარმოიქმნება. მე მხოლოდ მოგადად მოვხაბე იგი, წვრილმანები კი გამოვგოვე, ვინაიდან არც ასე გაგვიჭირდება ერთმანეთისაგან გავარჩიოთ ყველაზე სამართლიანი და ყველაზე უსამართლო ადამიანი, ყველა წყობილებისა და ყველა მნე-ჩვეულების დაწვრილებით განხილვა კი შორს წაგვიყვანდა.

—სწორია.

—კი მაგრამ, რანაირი იქნება ამ წყობილების შესაგყვისი ადამიანი? როგორ ყალიბდება და როგორია მისი ხასიათი?

—მე მგონია, — თქვა აღიმანგემ, — გლავკონს უნდა ჰგავდეს, სხვა რამით თუ არა, პატივმოყვარეობით მაინც.

—შეიძლება, — ვთქვი მე, — მაგრამ, ჩემის აზრით, აი, რითი უნდა განსხვავდებოდეს მისი ბუნება გლავკონის ბუნებისაგან...

—მაინც რითი?

—ის უფრო თავდაჯერებულია და მუშებისთვისაც უფრო უცხო, თუმცა კი აფასებს მათ; სიამოვნებით უსმენს სხვის სიგყვებსაც, მაგრამ რიგორისა კი არა სცხია რა; მონების მიმართ

→ კი მაგრამ, რანაირად მყარდება?

—ეს სახელმწიფოებრივი წყობილება ქონებრივ მდგომარეობაზეა დამყარებული. ხელისუფლების სათავეში მდიდრები დგანან, ღარიბები კი არ მონაწილეობენ ქვეყნის მართვაში.

—გასაგებია.

—იქნებ ჯერ ის ვთქვათ, როგორ გადადის გიმოკრაგია ოლიგარქიაში?

—ღიას.

—მაგრამ ბრმისთვისაც კი ცხადია, რანაირად ხორციელდება ეს გადასვლა.

—მაინც?

—ოქროს დაგროვება კერძო პირების ხელში, აი, რა ღუპავს გიმოკრაგიას. ისინი ყველაზე უმაღლეს იწყებენ იმის ძებნას, თუ რაზე შეიძლება დახარჯონ თავიანთი ფული, და ამ მიზნით ცვლიან კანონებს, რომლებსაც უკვე ნაკლებად უწევენ ანგარიშს არა მარგო მდიდრები, არამედ მათი ცოლებიც.

—ეგყობა, — თქვა მან.

—ეგუე არ იყოს, ერთიმეორეს რომ უთვალთვალებენ, აბა, ვინ რა გზით აღწევს წარმატებასო, და ბაძავენ კიდეც ერთმანეთს, მე მგონია, მთელ ხალხსაც იმგვანებენ.

—მართალია.

—რაც უფრო ხარბად მიელგვიან და მეგ ფასს სდებენ სიმდიდრეს, მით უფრო უფასურდება სიქველე მათ თვალში. სიმდიდრისა და სიქველის თანაფარდობა ხომ ისეთია, რომ თუ პირველს სასწორის ერთ პინაზე დადებ, მეორეზე კი — მეორეს, წონასწორობა ყოველთვის მიულწეველი ღარჩება.

—რა თქმა უნდა.

—რაც უფრო მეგ პაგივს სცემენ სახელმწიფოში სიმდიდრესა და მდიდრებს, მით უფრო დაბლა იწევს სიქველისა და ქველთა ფასი.

—ცხადია.

—ბრბო კი ყოველთვის იმას მიელგვის, რაც ფასეულადაა მიჩნეული, და, პირიქით, ზურგს აქცევს იმას, რაც უფასურია.

—ასეა.

—ამრიგად, მოქალაქეთა მეგოქეობა და პაგივმოყვარეობა თანდათან სიხარბესა და მომხვეჭელობაში გადაიზრდება; ისინი აქებენ და აღიღებენ მდიდარს და მას მაღალ თანამდებობებზე ნიშნავენ, ღარიბს კი მიზღითა და ათვალწუნებით უყურებენ.

—რა თქმა უნდა.

—ოლიგარქიულ სახელმწიფოებში კანონად იქცევა ქონებრივი მღვრის დაწესება; რაც უფრო მეტად ოლიგარქიულია წყობილება, მით უფრო მაღალია ეს მღვარი, და, პირიქით, რაც უფრო ნაკლებ ოლიგარქიულია, მით უფრო დაბალია მღვარიც. ხელისუფლებას არაფერს გააკარებს იმას, ვისი ქონებაც ამ მღვარზე ნაკლებია. ამას ისინი ან იარაღის ძალით აკანონებენ, ან, უფრო ადრე, მოქალაქეთა დაშინების გზით. განა ასე არ არის საქმე?

—ღიახ, ასეა.

—აი, დაახლოებით როგორ მყარდება ეს წყობილება.

—ღიახ, — თქვა მან, — მაგრამ როგორია მისი ბუნება, ან რა ნაკლის გამო ვგმობთ მას?

—უწინარეს ყოვლისა, თვით მისი საფუძვლის გამო. თავად განსაჯე, რა მოხდებოდა სომალდზე, შესაჭეებს ქონებრივი მღვრის მიხედვით რომ ნიშნავდნენ, ღარიბს კი, უკეთესი შესაჭეც რომ იყოს, არაფერს გააკარებდა საჭეს.

—ვაი ამ სომალდსა და მესომალდეებს.

—კი მაგრამ განა იგივე არ მოხდება ყველაფერში, რაც მართვას მოითხოვს?

—მე მგონია, იგივე.

—სახელმწიფოს გარდა? თუ მისი ჩათვლით?

—სახელმწიფოს მართვაზე ძნელი, ან უფრო მნიშვნელოვანი რა უნდა იყოს?

—აი, სწორედ ესაა ოლიგარქიის პირველი და ყველაზე დიდი ნაკლი.

—როგორც ჩანს.

—თუმცა განა ნაკლებია შემდეგი?

—მაინც რომელი?

—ის, რომ ამნაირი სახელმწიფო არამც და არამც არ იქნება ერთი, არამედ — ორი: სახელმწიფო მდიდრებისა და სახელმწიფო ღარიბებისა, თუმცა ერთნიც და მეორენიც ერთი და იმავე მიწა-წყლის მკვიდრნი იქნებიან, მაგრამ ერთავად ერთმანეთის მგრები და ავისმოსურნენი.

—ფიცავ ზევსს, ეს ნაკლი არანაკლებ საშინელია.

—არც ისაა დიდი სიკეთე, რომ ოლიგარქებს არ შეუძლიათ ომში ჩაებათ, რადგანაც მაშინ თავიანთი ხალხი უნდა შეეიარაღებინათ და მისი შიში უფრო ჰქონოდათ, ვიდრე მგრე-

მოკრაგიულს; თუმცა ზოგჯერ შინააშლილობა გარეგანი ჩარევის გარეშეც იჩენს თავს.

—ღიას.

ღემოკრაგიული წყობილება, ჩემის აზრით, მაშინ მყარდება, როცა ღარიბები გამარჯვებას აღწევენ და თავიანთი მგრებიდან ზოგს სპობენ, ზოგსაც აძევენ, დანარჩენებთან ერთად კი თანაბრად ინაწილებენ სამოქალაქო უფლებებსაც და სახელმწიფო თანამდებობებსაც, რასაც უმეტესწილად კენჭისყრა წყვეტს.

—ღიას, ღემოკრაგია სწორედ ასე მყარდება, სულერთია, იარაღის ძალით იმარჯვებს თუ იმის წყალობით, რომ მისი დაშინებული მოწინააღმდეგენი თანდათანობით უკან იხევენ.

—კი მაგრამ, — განვაგრძე მე, — რა ღღეში არიან მისი მოქალაქენი, ან რას წარმოადგენს თვით ეს წყობილება? ხომ ცხადია, რომ მოქალაქე, რომელიც მას ჰგავს, ჩვენ გვევლინება ღემოკრაგიული ადამიანის სახით.

—ღიას, ცხადია.

—უწინარეს ყოვლისა, ღემოკრაგიული სახელმწიფოს მოქალაქე თავისუფალი ადამიანია, რადგანაც იქ თავისუფლება და გულახდილობა სუფევს, ასე რომ, ვისაც რა სურს, იმას აკეთებს.

—ყოველ შემთხვევაში, ასე ამბობენ.

—ხოლო სადაც ეს ნებაღართულია, ყველა ისე წარმართავს თავის ცხოვრებას, როგორც მოეპრიანება.

—მართალია.

—ჩემის აზრით, ამნაირ სახელმწიფოში ადამიანები ძალიან უნდა განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისგან.

—რა თქმა უნდა.

—ერთი შეხედვით, ეს თითქოს ყველაზე უმჯობესი სახელმწიფოებრივი წყობილება უნდა იყოს. როგორც ჭრელი ფერებით მონითული ქსოვილი, ისე ნაირნაირი ხასიათებით შემკული სახელმწიფო შეიძლება ყველაზე მშვენიერი გეგონით. ქალებისა და ბავშვებისა არ იყოს, ჭრულაჭრულებს რომ შეჰხარიან, ბევრმა შეიძლება იფიქროს, რომ მას ბაღალი არ მოეძებნება.

—ღიას.

—აქ აღვილია, ჩემო მეგობარო, ეცადო, როგორც გინდა, ისე მოაწყო სახელმწიფოს ცხოვრება.

—როგორ?

—როგორ და ისე, რომ თავისუფლების წყალობით, რაც დემოკრაგიაში სუფევს, აქ აღმოაჩენ ყველა შესაძლო წყობას. თუ ვინმეს, ჩვენსავით, დემოკრაგიული სახელმწიფოს დაარსება სურს, კეთილ ინებოს და დემოკრაგიულ სახელმწიფოს მიაშუროს, სადაც, როგორც ბაზარში, ყოველგვარი მმართველობით ვაჭრობენ, და ამოარჩიოს ის, რომელიც მოსწონს. არჩევანის შემდეგ კი თავისი სახელმწიფო დააარსოს.

—იქ ალბათ არ გაჭირდება ნიმუშების მოძებნა.

—დემოკრაგიულ სახელმწიფოში სულაც არ არის აუცილებელი მონაწილეობას იღებდე მმართველობაში, ამის უნარიც რომ გქონდეს, და არც იმის აუცილებლობაა, რომ სხვებს მორჩილებდე, თუკი შენ თვითონ არა გსურს; ან ომობდე, როცა სხვები ომობენ, ან მშვიდობას იცავედე, როცა სხვები იცავენ, თუკი არ გსურს იცავედე მას; ხოლო თუ კანონი გიკრძალავს მმართველობაში მონაწილეობას ან ხალხის განსჯა-განკითხვას, ერთი შეგიძლია და მეორეც, თუკი მოგეპრიანება. განა, ერთი შეხედვით, საამურად და ღვთაებრივად არ გეჩვენება ამნაირი ყოფა?

—ერთი შეხედვით შეიძლება მართლაც მოგეჩვენოს.

—ან ის ლმობიერება რად ღირს, რასაც იქ იჩენენ მოგიერთი სიკვდილმისჯილის მიმართ? ნუთუ არ შეგიძინე, რომ დემოკრაგიულ სახელმწიფოში ისინი, რომელთაც სიკვდილი ან განდევნა მიესაჯა, კვლავაც სამშობლოში რჩებიან და საზოგადოებაში გრიალებენ: თითქოს არავის არაფერი ესაქმებოდეს და ვერც ვერავინ ამჩნევდეს მათ, ისე თავისუფლად დასეირნობენ, როგორც ნამღვილი გმირები.

—როგორ არ შემიმჩნევია.

—ეს ლმობიერება დემოკრაგიული სახელმწიფოს უბადრუკი წვრილმანი როდია; პირიქით, აქ თავს იჩენს მიზმი ყოველივე იმის მიმართ, რაც არსებითად მიგვაჩნია ჩვენი სახელმწიფოს დაარსებისას. თუ აღამიანს, — ვამბობდით ჩვენ, — ბუნება არ შეეწია, ის ვერასოდეს გახდება კეთილშობილი, ანდა თუ ბავშვობაში — თამაშისას თუ მეცადინეობისას — საერთოდ არ შეეხება მშვენიერებას. არადა, დემოკრაგიული წყობილება, ქედმაღლურად რომ თელავს ფეხით ყოველივე ამას, ერთხელაც არ დაფიქრებულა, საიდან მოსულ კაცს ანდობენ სახელმწიფოს მართვას; საკმარისია კაცი ბრბოს ელაქუცებოდეს, და პატივი არ მოაკლდება.

—მართლაც რომ კეთილშობილური ღმობიერებაა.

—აი, რა თვისებებითა და თავისებურებებით ხასიათდება დემოკრატიკა. როგორც ხელავე, მართლაც სანაგრელი წყობილებაა, მრავალფეროვანი და ანარქიული, ერთმანეთს თავისებურად რომ უთანაბრებს ყველას — თანასწორთაც და არათანასწორთაც.

—ახალს არაფერს ამბობ.

—ახლა კი დაუკვირდი, — განვაგრძე მე, — რას წარმოადგენს ამ სახელმწიფოს მინამგვანი ადამიანი, ან როგორც უფრო უმაღლეს სახელმწიფო წყობილების ჩამოყალიბება განვიხილეთ, აქაც ხომ არ გვენახა, რანაირად ყალიბდება იგი?

—ღიას, უნდა ვნახოთ.

—ასე ხომ არა? მე მგონია, ოლიგარქიული წყობილების ხელმომჭირნე მოქალაქის ვაკს ისე აღზრდიან, რომ მზითაც და მიღრეკილებებითაც მამას ჰგავდეს.

—რასაკვირველია.

—მამამისისა არ იყოს, ისიც ეცდება ნებისყოფის დაძაბვით დათრგუნოს ყველა ის გულისთქმა თუ სურვილი, რაც მომჭირნეობას კი არ ავითარებს, პირიქით, მფლანგველობამდე მიჰყავს ადამიანი. ამნაირ სურვილს შეიძლება ზედმეტი სურვილი ეწოდოს.

—გასაგებია.

—ხომ არ გნებავეს, ბუნდოვანების თავიდან ასაცილებლად, ჯერ ის გავარკვიოთ, რომელ სურვილს შეიძლება ეწოდოს ზედმეტი და რომელს აუცილებელი, ანუ არაზედმეტი?

—ცხადია, მნებავეს.

—იმ სურვილს, რომელსაც თავს ვერ დაეაღწევთ, მართებულად შეგვიძლია აუცილებელი ვუწოდოთ, ისევე, როგორც იმას, რომლის დაკმაყოფილებაც სასარგებლოა ჩვენთვის. როგორც ერთის, ისე მეორისადმი მორჩილება აუცილებელია თვით ჩვენი ბუნების ძალით. ასეა, არა?

—ღიას.

—მამასადაამე, ჩვენ უფლება გვაქვს აუცილებელ სურვილებად ვსახავდეთ მათ.

—რა თქმა უნდა.

—ხოლო რაც შეეხება იმ სურვილებს, რომლებსაც შეიძლება თავი დაეაღწიოთ, მით უმეტეს, თუ ადრეული ასაკიდანვე ვეცდებით ამას, და რომლებსაც სასიკეთო არა მოაქვთ რა,

პირიქით, თვითონ დასცემს და დაამხოვს ურიცხვ მგერს, სახელმწიფოს საჭესთან უკვე არა ბელადად, არამედ ნამღვილ გირანად მდგარი.

—ასეც იყო მოსალოდნელი.

—ხომ არ განვიხილოთ ამ კაცისა და იმ სახელმწიფოს ბედნიერება, რომელსაც ევლინება ამნაირი მოკვდავი?

—რასაკვირველია, უნდა განვიხილოთ.

→თავდაპირველად ის ალერსით უღიმის ყველას, ვისაც კი ხვდება, და თავგამოდებით ამგვიცებს, ჩემი გირანობა ვის გაუგიაო? ათას რამეს ჰპირდება კერძო პირებსაც და საზოგადოებასაც: ვალებს ჩამოგაწერთ და მიწის ნაკვეთებს დაგირიგებთ თქვენცა და ჩემს მცველებსაცო, და, საერთოდ, ცდილობს, ყველას კეთილმოწყალედ და თვინიერად მოაჩვენოს თავი.

—უცილობლად.

—ხოლო როცა მგერთაგან ზოგს დაუზავდება, ზოგს კი მოსპობს, ასე რომ, მის კეთილდღეობას ველარავინ დაემუქრება, მისი პირველი სამზრუნავი, ალბათ, ის იქნება, რომ ომში ჩაითრიოს ხალხი, რათა ის გამუდმებით გრძნობდეს ბელადის აუცილებლობას...

—ცხადია.

—...და რათა გადასახადებით გადაგაკებულ ხალხს დღიდან დღემდე ძლივს გაჰქონდეს თავი და შეთქმულებაზე ფიქრიც კი აღარ შეეძლოს.

—რა თქმა უნდა.

—ხოლო თუ შენიშნავს, რომ ზოგიერთ მეგისმეგად თამამად და თავისუფლად მოაზროვნეს არ შეუძლია მის მბრძანებლობას დაემორჩილოს, ომი საკმაო საბაბია მისთვის, რათა ცილი დასწამოს ამ ხალხს — მგერს მიეყიდნენო, და ისინი საიქიოს გზას გაუყენოს. ყოველივე ამის გამო გირანი იძულებულია ომის მუღმივი საშიშროებით აფრთხობდეს და აფორიაქებდეს ხალხს.

—ჭეშმარიტად.

—მაგრამ ამნაირი ქცევით ის სულ უფრო და უფრო მეგად შეაძულებს თავს მოქალაქეებს.

—აუცილებლად.

—ამასობაში ზოგიერთები, ხელი რომ შეუწყეს მის აღზევებას და დიდი გავლენით სარგებლობენ სახელმწიფოში, არა მარგო ზურგსუკან დასძრახავენ იმის გამო, რაც ხდება, არამედ

მათ შორის ყველაზე გაბედულნი პირისპირაც თამამად მოახსენებენ თავიანთ აზრს.

—ალბათ.

—ძალაუფლების შესანარჩუნებლად გირანი იძულებული იქნება მუსრი გაავლოს ყველას, ასე რომ, ბოლოს და ბოლოს, მეგობრებს ვინ ჩივის, რიგიანი მგერიც აღარ შერჩება.

—ცხადია.

—მაშასადამე, გირანი ფხიზლად უნდა ადევნებდეს თვალს, ვინ არის მამაცი, ვინ არის დიდსულოვანი, ვინ ჭკვიანი ან მდიდარი, რადგანაც მისი კეთილდღეობა იმაზეა დამოკიდებული, რომ, უნდა თუ არა, ყველას მახეს უგებდეს, ვიდრე სახელმწიფოს მთლიანად არ გაწმენდს მათგან.

—უკეთესი გაწმენდა აღარ იქნება.

—ღიას, ეს მკვეთრად უპირისპირდება იმას, რასაც სხეულის გასაწმენდად იყენებენ ექიმები, ყოველივე ცუდისა თუ უკეთურისაგან რომ წმენდენ სხეულს და მხოლოდ კარგს გოვებენ მასში. აქ კი პირიქითაა საქმე.

—როგორც ჩანს, გირანი მართლაც იძულებულია ასე მოიქცეს, თუკი სურს ძალაუფლება შეინარჩუნოს.

—ასე რომ, ის შეკრულია ნეგარი აუცილებლობით: ან უკეთურთა ხროვაში იცხოვროს, რომელთაც ჭირივით სძულთ იგი, ან სიცოცხლეს გამოეთხოვოს.

—ღიას, შეკრულია.

—ისიც ხომ ცხადია, რომ რაც უფრო საძულველი ხდება მოქალაქეებისათვის თავისი ქცევით, მით უფრო მეტად სჭირდება მრავალრიცხოვანი და ერთგული სხეულის მცველნი.

—რა თქმა უნდა.

—კი მაგრამ, სად არიან ეს ერთგულნი? საიდან მოიყვანოს ისინი?

—თავისით მოფრინდებიან, რამდენიც უნდა, თუკი ფულს არ დაიშურებს.

—ვფიცავ ძალს, მე მგონია შენ ისევ გადამთიელ მამალ ფუტკარზე ჩამოაგდე სიგყვა.

—გგონია და არცა სცდები.

—კი მაგრამ, ვითომ გირანი დაიწუნებს ადგილობრივ სხეულის მცველებს?

—დაწუნებით კი არ დაიწუნებს, მაგრამ სად იშოვის?

– როგორ თუ სად? ადგება და მოქალაქეებს ჩამოართმევს მონებს, თავისუფლებას მიანიჭებს და თავის მცველებად დანიშნავს მათ.

– ნამდვილად; თანაც მათზე ერთგულს ვერავის ნახავს.

– შენ თუ გერწმუნეთ, ბედნიერი კაცი ყოფილა ეს ჩვენი გირანი, რაკილა ერთგულ მეგობრებად ამნაირი ხალხი ჰყავს, მაშინ როდესაც ნამდვილი მეგობრებიდან ერთიც არ დაგოვა ცოცხალი.

– ეგი რა გზა აქვს, ამნაირებს უნდა დასჯერდეს.

– თაყვანისმცემლებად თანამზრახველნი ეყოლება, მეგობრებად კი – ახალი მოქალაქენი; რაც შეეხება პაგიოსან ხალხს, გირანი სიძულვილისა და ზიზღის ღირსი იქნება მისთვის.

– უცილობლად.

– როგორც ჩანს, გრაგელიას გყუილად როდი მიიჩნევენ სიბრძნის ხელოვნებად, ხოლო ამ მხრივ ყველაზე მაღლა დგას ევრიპიდე.

– ვითომ რაგომათ?

– იმიტომ, რომ სწორედ მას ეკუთვნის ეს ღრმბაბროვანი გამონათქვამი:

„გირანთა ბრძნობის ბრძენთა ძმობა არის მიზეზი“.

ხომ ხედავ, მისი აზრით, გირანები ბრძენკაცებთან რომ მეგობრობენ.

– თანაც როგორ აქებს და აღიღებს, გირანის ძალაუფლებას კი ღვთაებრივად სახავს, სხვა მისთანათა ქება-დიდებაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, რაშიაც მას დიდად როდი ჩამორჩებიან დანარჩენი პოეტები.

– ჰოდა, რაკი გრაგიკოსი პოეტები ასე გაბრძნობილნი არიან, დაე, მოგვიგვეონ ჩვენცა და ჩვენს თანამოაზრეებსაც, თუ ჩვენს სახელმწიფოში არ მივიღებთ მათ, როგორც გირანული ძალაუფლების მეხოტბეებს.

– მე მგონია, მოგვიგვებენ, მათ შორის ყველაზე გონიერნი მაინც.

– ქალაქიდან ქალაქში რომ დადიან, მრავალრიცხოვან ბრბოებს უყრიან თავს და მშვენიერი და ძლიერი ხმის მქონე შემსრულებლებს ქირაობენ, – ისინი დემოკრატიისა და გირანიის დამყარებისაკენ მოუწოდებენ ხალხს.

– და მერე როგორი თავგამოდებით მოუწოდებენ.